

Retorn tallers Moviment Educatiu del Maresme (MEM)

COEDUCACIÓ A L'ETAPA 3-12 I A L'ETAPA 12-18

Retorn de les reflexions a la sessió de treball del
5/10/2023 facilitada per Vira i organitzada per el MEM

Aquest retorn prové del que es va compartir a una sessió de treball compartit el dijous 5 d'octubre del 2023, i es configura com a un document viu on poder anar aportant idees i recursos. No és, per tant, un document acabat ni un article, ni està pensat des de Vira com un element publicable sinó com a una eina de treball on només es reflecteixen les qüestions que van sortir a la sessió.

Si es fa servir aquest document, us demanem cura, contextualització i que el referencieu. Creiem en la difusió i la compartició del coneixement i alhora, valorem el reconeixement i la visibilització.

Context

Es dissenya una activitat centrada en l'anàlisi de casos¹ perquè la idea és que les persones que participaran del taller ja tenen cert bagatge i coneixements en coeducació.

En un principi es proposen tres grups per etapes d'edat: 0-6 anys, 6-12 anys i 12-18 anys. Finalment, es reconduïx la proposta ja que de les persones de l'etapa 6-12 anys només es presenten tres persones i d'educació bressol només participa una. Així doncs, les dues primeres etapes treballen juntes sobre un cas referent a infantil i primària.

Així mateix, al grup d'infantil i primària participen cinc estudiants en pràctiques del Cicle Superior d'Educació Infantil i tres professores del mateix cicle (dues d'elles professores de les estudiants i l'altra professora d'un altre centre). Es valora en el mateix moment que seria interessant poder fer una trobada-formació per aquest Cicle, intentant arribar als dos centres, amb Vira i s'acorda parlar amb el MEM per veure com es pot abordar aquesta necessitat.

A continuació recollim les reflexions que s'han compartit al grup de cada etapa i al grup gran, on vam compartir el que havia sortit a cada grup. Alhora, també s'aprofita per introduir algunes qüestions que no van sortir però que des de Vira considerem important i s'adjunten a l'annex 2 alguns recursos que podem utilitzar per les temàtiques treballades.

¹ A l'annex 1 adjuntem els tres casos tot i que finalment "Avui toca pista" no s'ha treballat.

Reflexions compartides

- **La qüestió principal no està aïllada**

Cada situació plantejada té una qüestió principal associada tot i que després està vinculada amb d'altres. De la mateixa manera, es percep una relació entre les diferents etapes i algunes intervencions similars, adaptades a l'edat i el moment maduratiu de les persones i el grup.

La qüestió principal en el cas de l'etapa infantil-primària són els estereotips de gènere i la manera en com aquests es reproduïen en conductes i missatges en el grup d'infants. S'observa que aquests missatges es naturalitzen i s'integren en aquesta etapa de manera acrítica. Així doncs, més enllà de la sanció que es pot fer des del grup d'iguals de manera directa, surt la qüestió de la dificultat de construir altres imaginaris no estereotípics.

La qüestió principal en la situació plantejada a l'etapa secundària-batxillerat és la masculinitat hegemònica associada a l'homofòbia a través de l'insult de "mariquita" (tot i que una professora puntualitza que en realitat es dirien "maricón"). També es plantegen altres qüestions associades com el lideratge als grups i altres dinàmiques relacionals que influeixen en aquestes agressions.

Des de Vira es proposa, seguint les aportacions de les participants, anar sempre a l'arrel de les situacions. Tenir clar el marc patriarcal, classista, colonial i capacitista entre altres, ens permet poder relacionar la situació puntual que estem vivint amb una situació més general que respon a factors estructurals i culturals. Així doncs, conèixer de manera situada les normes socials de gènere que operen als nostres contextos i el sistema sexe-gènere que les regeix, és important per no fer intervencions que estigmatitzin ningú (ni la persona agressora, ni la persona agredida ni altres persones involucrades en l'agressió).

- **Formació i reflexió personal**

Quan diem conèixer de manera situada les normes socials de gènere, ens estem referint a altres de les propostes que vam compartir a aquesta jornada.

Per una banda, entendre el context concret on s'estan donant aquestes situacions. Això implica també entendre les dinàmiques relacionals, com hem dit abans, que es donen al grup des d'una anàlisi de les dinàmiques de poder i lideratge que poden haver-hi i que també poden venir donades de la mateixa estructura escolar (qui té millors notes, qui parla més a l'aula, qui es "porta" millor amb el professorat, qui sempre fa riure per buscar un lloc, qui té fama de "malota o malote", etc.). I com aquestes dinàmiques poden estar travessades pels eixos de desigualtat social (gènere, orientació sexual, ètnia, origen, color de pell, capacitats, classe, etc.)

Per l'altra, conèixer i reconèixer el context des del qual estem intervenint com a professorat o en el cas de Vira com a formadores i talleristes. Les persones que acompanyem persones i hem de vetllar per la cura d'aquestes i influïm d'alguna manera en la seva socialització, també venim d'un context determinat i amb

unes motxilles concretes respecte al gènere i a la resta d'eixos de desigualtat social. És important tenir això en compte perquè segurament tindrà molt a veure amb la nostra intervenció, sigui puntual o transversal i en la nostra mirada i concepció de la situació.

Per poder entendre aquests dos aspectes, tal com ja va sortir, sovint necessitem formació perquè són qüestions complexes que incideixen en les experiències personals i socials i col·lectives. Són qüestions personals i polítiques i sovint la diferència entre aquestes dues qualitats (personal-polític) no existeix o no està tan clara.

La proposta des de Vira, en consonància al que es va aportar a la sessió, és poder accedir a formacions, tallers, grups de debat, etc., on poder descobrir aquests conceptes i experimentar-los, veure que ens passa a nosaltres amb les normes socials de gènere i les violències que sustenten i què podem fer per acompanyar sense biaixos masclistes, lgbtifòbics, racistes, classistes, capacitistes, etc.

- **L'equip de professionals**

Trobem molt important la referència que s'ha fet sobre la importància de l'equip de professionals i el claustre.

Per una banda, és cabdal que aquests debats i situacions es puguin portar al claustre per anar involucrant més professionals tot i que, entenem, i també ha sortit a la posada en comú, que a alguns centres ens podem trobar resistències per donar cabuda i espai a aquestes qüestions. Així, entenem que com a mestres i professorat necessitem persones aliades que vulguin vetllar perquè aquestes situacions no es produeixen o com a mínim anar teixint xarxes de professionals per trobar-nos i compartir mirades i estratègies com és el cas d'aquesta jornada.

Per l'altra banda, surt un neguit important per part d'algunes persones participants que detecten dinàmiques masclistes i lgbtifòbiques entre el mateix professorat i també del professorat cap a l'alumnat. La primera qüestió implica violències cap a les persones del claustre que reben aquestes agressions i alhora és un exercici, per part d'aquest professorat, de validació i reproducció del discurs masclista i lgbtifòbic que funciona com a referència per a l'alumnat. La segona qüestió, és molt greu en tant que, no només s'està violentant l'alumnat sinó que s'està aprofitant l'estructura de poder present als centres educatius per fer-ne un abús. Comentaris sobre els cossos de les noies/dones o sobre la seva roba, bromes sobre l'homenia dels nois/homes, acudits sobre dones, etc., són alguns exemples que es poden donar als claustres cap a l'alumnat i entre professorat (alguns d'aquests exemples han sortit a aquesta jornada).

En aquest sentit, entenem que hi ha coses que no podem canviar però la proposta és fer el que tenim a la nostra mà i com a mínim, donar una ruptura en els discursos hegemònics representats per aquestes persones professionals amb conductes masclistes o lgbtifòbiques, és a dir, l'alumnat tindrà un altre discurs on poder referenciar-se.

- **Infants i joves amb agència**

Una altra qüestió important compartida és la idea de fer-nos ressò amb l'alumnat davant d'aquestes situacions.

Dins del grup d'iguals, existeixen nombroses veus i moltes d'elles, contràries al masclisme i la lgbtifòbia, no s'expressaran perquè no se sentiran validades pel grup. Podem intervenir de manera que aquestes veus se

sentin legitimades per dir la seva i compartir el que pensen i senten. La idea és potenciar l'aprenentatge entre iguals i que no sigui sempre una qüestió unidireccional entre adulta i infant/adolescent. A més, quan surt del grup d'iguals surt amb la força de qui pot entendre la dificultat de trencar determinats rols i patrons i això pot connectar encara més amb la resta de companyes i companys.

Des de Vira, també proposem donar veu a aquelles persones que puguin tenir molt interioritzats alguns mandats de gènere. Per fer-ho, haurem de disposar d'un entorn cuidat i haurem de vetllar perquè no es reproduïxin en aquell moment agressions cap a la resta de persones del grup. Valorem que és important que aquestes veus puguin sortir per treballar-les i que no restin marginades a l'aula perquè això pot potenciar escalades de violències.

Així doncs, la proposta és escoltar. Preguntar al grup i escoltar el que ens vulguin dir cuidant que hi hagi un equilibri en la participació i posant unes normes de seguretat abans de començar la reflexió (no parlar per una altra persona, no jutjar les opinions de la resta, cuidar si estàs parlant massa perquè potser algú més vol parlar, parlar en primera persona, cuidar la confidencialitat de l'espai, etc.).

- **Fer de la situació una oportunitat**

Tal com estava plantejat el treball a l'etapa infantil-primària es fa una distinció entre accions transversals i accions puntuals i a l'etapa secundària-batxillerat entre intervencions directes i intervencions indirectes. Per tant, existeix un consens entre les participants de totes les etapes sobre la necessitat d'intervenir al moment per poder parar determinades situacions i la necessitat de generar estratègies transversals que puguin prevenir, detectar i abordar aquestes mateixes situacions que volem aturar. Surt també la idea de combinar les dues maneres d'intervenir.

En aquest sentit, es proposa des de Vira viure cada situació com a una oportunitat per treballar la coeducació, entenent que el fet que hagi passat al grup o al centre converteix la qüestió en quelcom significatiu per al grup o per algunes persones del grup que estem acompanyant. De la mateixa manera, ens brinda l'ocasió per detectar si estan succeint més coses de les quals no som conscients encara i de prevenir que torni a passar o bé que passin altres coses relacionades amb la qüestió principal.

- **Intervencions puntuals i intervencions transversals**

En cas d'agressió masclista i/o lgbtifòbica és important intervenir al moment. Aturar la situació significa no dotar d'impunitat el moment i cuidar la persona agredida i al grup. En aquest sentit, malgrat el consens, surt certa dificultat per part del professorat per por a no saber com actuar o a com legitimar-ho, especialment en els casos on no hi ha un consens del claustre.

Un parell de frases que proposem des de Vira i que també es poden combinar:

- "Us estic sentint i m'ha fet mal el que heu dit". És una manera honesta de començar el tema i des d'aquí poder explicar perquè no ens agraden aquests tipus d'actituds.
- "Veig que ha passat alguna cosa, oi? Me la podeu explicar?". És una manera d'aturar la situació fent focus en que alguna cosa ha generat malestar.

Les receptes màgiques no existeixen, així doncs, pensem que aquestes entrades a la qüestió són prou àmplies però poden no ser adients per al vostre grup o per a la vostra manera de fer. En tot cas, creiem que a l'hora d'intervenir és millor posar-nos en primera persona i/o preguntar, abans d'assenyalar o etiquetar la situació.

Tot i haver fet una intervenció puntual i al moment, és important fer accions transversals que previnguin aquestes situacions. Això no vol dir que no es donin mai més però ajuden a construir altres imaginaris i també ens donen suport davant d'una intervenció puntual perquè ens podem referir a aquesta intervenció transversal. Posem dos exemples:

En el cas d'infantil, si hem treballat amb referents que trenquen estereotips podem referir-nos a aquestes persones referents quan intervenim en veure que els infants tenen dificultat per imaginar una realitat més enllà de l'estereotip. És a dir, podem qüestionar el que és de nenes o de nens, parlant sobre la dona pintora que hem pintat a l'aula, o sobre el ballarí amb qui hem ballat a l'aula. En aquest sentit, us recordem que des de Vira es va proposar treballar sobre les persones referents primer des del seu treball, és a dir, experimentant el que fan (pintar un quadre que s'assembli al quadre d'una pintora, ballar lliurement o amb coreografia seguint els passos d'un ballarí, etc.)

En el cas del jovent, si hem fet un treball previ i transversal sobre les emocions i el bon tracte, podem fer referència a coses que hagin sortit en aquell treball. O si hem posat unes normes de convivència, podem fer referència a aquestes normes i recordar entre totes les persones implicades perquè les vam posar.

Altres actuacions transversals que van sortir són:

- Treballar sobre contes, novel·les, còmics, etc
- Visionar pel·lícules, anar al teatre o convidar alguna companyia, teatralitzar alguna cosa nosaltres...
- El rol de la mestra: cuidar el vocabulari i el llenguatge que fem; com associem adjectius als infants o adolescents amb biaixos de gènere (l'exemple de la manaire i el líder, la bonica i el fort, etc.); comentaris del cos tot i que siguin bons a les noies; a qui demanem suport per coses de força; algunes bromes; preguntes sobre si tens parella deixant entre veure l'heteronorma, etc.)
- Cercles de diàleg a l'aula (en el cas 12-18 anys)
- Actuar posteriorment amb l'alumnat (en el cas 12-18 anys) i si cal amb les famílies

Annex 1

PIRATES I PRINCESES (3-6)

El Syed està jugant amb el Guim a fer un vaixell pirata amb els cartons que ha portat la Hasna. La Mireia s'apropa al vaixell perquè li encanta tot el que tingui a veure amb pirates, és tota una experta. Quan arriba la Mireia el Guim es posa d'esquenes per tallar-li el pas. La Mireia intenta moure al Guim i li fa una empenta. El Guim s'enfada, no li ha agradat gens el que ha fet la Mireia. El Syed atura el joc. El Guim li diu a la Mireia:

- **Guim:** No m'empenyis!
- **Mireia:** Vull jugar
- **Guim:** Tu no pots jugar perquè ets una nena i les nenes no poden ser pirates, podeu ser princeses. Mira a la Berta i a l'Estrella, hauries d'anar amb elles.
- **Syed:** Però si la Mireia en sap molt de pirates!
- **Guim:** Ja però no hi ha nenes pirates, això ho sap tothom!
- **Syed:** Ummm, ja... això és veritat

El Syed mirar a la Mireia amb gest de no poder fer res davant d'aquesta constatació i la Mireia llavors decideix marxar i es posa a jugar amb la Berta i l'Estrella a les princeses. La Berta i l'Estrella, tot i així la Berta li diu:

- **Berta:** d'acord, pots jugar tot i que no saps gaire de princeses perquè mai portes vestits.
- **Estrella:** això és igual, no cal portar vestit per jugar a princeses
- **Berta:** clar que cal! Si no, com seràs una princesa de veritat?

L'Estrella no diu res més però li passa a la Mireia un roba de color rosa perquè jugui amb elles. La Mireia ho agafa i segueixen el joc.

La Hasna no ha volgut intervenir. Està dubtant sobre com fer-ho.

Treball en petit grup

1. Què passa aquesta situació? Quina seria la temàtica d'aquesta història? Quin és el marc, les creences, etc. que faciliten que això passi?
2. Si la Hasna fos la vostra companya, què li diríeu que podria fer?

AVUI TOCA PISTA! (6-12)

Avui toca pista! El Pau i el Jan estan contents porten uns dies esperant per poder ensenyar a la resta els seus tocs nous que han après entrenant molt, de fet, fins i tot, han assajat una jugada mestra amb la qual segur que aconseguiran algun gol. Quan arriben a la pista amb la pilota sota el braç es troben amb la Marina, la Clara i el Marc al mig de la pista assajant un ball.

El Pau i el Jan es queden glaçats, què fem? De sobte ho veuen clar, aquella és la pista de futbol, fins i tot té les línies pintades al terra i porten temps esperant! Així doncs els hi diuen:

- **Pau:** Marina, ja prou. Ja som aquí i anem a jugar. Avui ens toca pista! Marina: ja ho sé, a nosaltres també ens toca pista i per fer la coreografia fem servir les línies del camp perquè a més volem fer el ball per a les famílies aquí
- **Jan:** au va! No diguis tonteries! Ho sap tothom que aquesta pista és per jugar a futbol mira les porteries! Si no teniu ni músicaaaaa
- **Marina:** però l'estem cantant!
- **Clara:** què passa?
- **Jan:** ja saps el què passa... aquí juguem a futbol i punt... sempre ha estat així.... nosaltres no podem jugar enlloc més i vosaltres sí que podeu perquè...
- **Marina:** no, no podem! Necessitem assajar aquí perquè ens hem d'aprendre la coreo per fer-la aquí
- **Pau:** ja n'hi ha prou, Marina! No teniu raó i ja.... Va, Jan et passo la pilota!

El Pau i el Jan es posen a jugar a futbol amb la resta del grup que ha anat arribant. La Marina, la Clara i el Marc, se'n van. També se'n van el Nico i la Mercè que estaven llegint un còmic darrera de la porteria. Quan tothom ha marxat el Pau atura el joc perquè s'han de fer bé els equips. El Carles ha estat l'últim en ser escollit però ja hi està acostumat.

Mentrestant la Marina, la Clara i el Marc assagen a sota els porxos i s'imaginen les línies de la pista per fer la coreo... canten molt alt així que el Nico i la Mercè es mouen un altre cop per buscar un altre espai on poder llegir amb calma.

Treball en petit grup

1. Què està passant a aquesta escena? Hi ha algú personatge que pateixi més? Quin seria el paraigua que "facilita" aquestes conductes, actituds i creences?
2. Què els hi passa als personatges? Com pensem que se senten els personatges d'aquesta història?
3. Se us acudeix alguna manera d'ajudar algú dels personatges? Com podem intervenir davant de situacions així? Pensem en intervencions directes (al moment què podem fer si escoltem aquesta conversa) i intervencions indirectes.

ABRAÇADES (12-18)

Demanam que es posin en grups per desenvolupar un treball. El Pep s'abraça al Marc un moment.

“Va, pareu, no sigueu mariquites!”- diu el Toni

El Pep i el Marc deixen d'abraçar-se i comencen fer-se empentes petites. El Sam que els està mirant diu,

“Ei, no mola aquesta paraula, ¿no? Què passa si són gais?”

“Eh, eh no flipis! Que no som gais, nen! Mariquita el Toni, en tot cas que l'altre dia al final “la que tu ja saps”, no va caure del tot...” – li diu el Pep al Toni.

“Seràs cabrón...”- diu el Toni

“Potser és que la tens petita?”- diu el Marc

“Sereu... Després te l'ensenyo i ja veuràs... voldràs plorar!”- respon el Toni

“No m'agrada el que esteu fent... crec que ser gai no és res dolent i no sé que té a veure amb el que esteu dient, la veritat”- diu el Sam, una mica enfadat

“Home, ser gai no està malament però... no és gaire normal, comú vull dir... Suposo que té els seus pros i els seus contres”- apunta el Marc

“Però què dius ara! De veritat...” – torna a dir el Sam

“No seràs gai Sam i no ens ho has dit fins ara, no?”- li pregunta el Toni

“No, no sóc gai. I va, que la profe ens està mirant!”- finalitza la conversa el Sam

Treball en petit grup

1. Què està passant a aquesta escena? Quin seria el paraigua que “facilita” aquestes conductes, actituds i creences? Què els hi passa als personatges?
2. Com podem intervenir davant de situacions així? Pensem en intervencions directes (al moment que podem fer si escoltem aquesta conversa) i intervencions indirectes.

Annex 2 Recursos

[Vira Cooperativa Feminista](#)

- Coeducació

[Guia de coeducació a les escoles bressol municipals](#)

[Eines d'estar per casa. Per a famílies disposades a fer impensables les violències masclistes.](#)

[Patis Coeducatius. Guia per a la transformació feminista dels espais educatius.](#)

[Muñecas para niñas y robots para niños.Un experimento de la BBC sobre los estereotipos de genero](#)

- Gènere, LGBTI+ i perspectiva interseccional

[Camins. Una mirada crítica a l'educació des d'una perspectiva intercultural i de gènere. Guia educativa per al professorat. Vic: UVic-UCC](#)

[Joves i mirades diverses. Guia per a una educació afectivosexual amb mirada interseccional](#)

[La construcció cultural, el model intercultural i antiracismes. Entrevista a Diego Falconi](#)

[Gènere i perspectiva LGBTI+ amb mirada interseccional. Heidi Ramírez entrevista a Iki Yos Piña](#)

[El rol professional: relacions de poder i relacions igualitàries. Entrevista a Kenza Benzidan](#)

[Ocho personas negras referentes del movimiento LGBTI+](#)

[Marruecos: la intensa lucha del colectivo LGBTIQ+ por el reconocimiento de sus derechos](#)

[“Considerar al islam la religión que más condena la homosexualidad es islamóforo”](#)

- Masculinitats

[Lògic - Arxiu #80 // Miquel Missé // Masculinitats en Crisi - betevé](#)

[Masculinidades | EIF2023](#)

[V<e>us. Masculinitats, homes i violència. Dossier pedagògic](#)